

PROJEKT SPRÍSTUPNENIA UČEBNÝCH TEXTOV V ELEKTRONICKEJ FORME

REŠETOVÁ Kvetoslava, SR

Resumé

Článok sa zaoberá možnosťami a formou sprístupňovania učebných textov v elektronickej podobe. Približuje východiská a etapy riešenia projektu, ktorý bol realizovaný v akademickom prostredí.

Kľúčové slová: elektronické publikovanie, edičná činnosť, učebné texty

PROJECT OF E-LEARNING MATERIAL DEVELOPMENT

Abstract

The article deals with possibilities of the learning texts development in an accessible electronic form. It describes sources and the solution stages of the project that was carried out in an academic environment.

Key words: electronic publishing, publishing activity, learning texts

1 Úvod

Súčasný vzdelávací a vedeckovýskumný proces na univerzitách je charakterizovaný procesom prenikania informačných a komunikačných technológií. **Elektronické publikovanie** na jednej strane vytvára priestor pre rýchly transfer poznatkov z týchto oblastí akademického života k jej základnej klientele – t.z. k študentom, na druhej strane realizácia elektronických publikácií v akademickom prostredí predstavuje množinu rôznych problémov a úskalí, ktoré nie je také jednoduché prekonať [1].

2 Východiská projektu

Ochota využívať prostriedky elektronického publikovania je v praxi podmienená celou množinou faktorov. Tie siahajú od ekonomicko-legislatívnych záujmov, ktoré sú dominantné predovšetkým v oblasti komerčného publikačného trhu, až po postoj akademických orgánov k otázke vnímania kvality elektronických zdrojov a ich akceptácie ako zmysluplnej alternatívy k produkcii papierových publikácií [3] .

Digitalizácia je elektronický proces konverzie dokumentu z nedigitálneho média do digitálnej formy na účely uloženia, vyhľadávania a prenosu, pri dodržaní všetkých otázok súvisiacich s autorským právom [2]. Z hľadiska možností tvorby elektronických publikácií v slovenskom akademickom prostredí je v tomto zmysle nevyhnutné rešpektovať zákonné nariadenia :

- Zákon č. 131/2002 Z.z. o **vysokých školách** a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 183/2000 Z.z. o **knižniciach**, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z.z. o Matici slovenskej

- Zákon č. 618/2003 Z.z. o **autorskom práve** a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon)
- Zákon č. 211/2000 Z.z. o **slobodnom prístupe k informáciám** a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zabezpečenie študentov študijnou literatúrou je jednou zo základných povinností každej vzdelávacej inštitúcie. Súčasná ekonomická situácia kladie vysoké nároky na fakulty z hľadiska čerpania finančných prostriedkov na túto aktivitu a hľadania nových možností v edičnej činnosti škôl. Preto je veľa projektov orientovaných na **podporu vydavateľskej činnosti na fakulte v oblasti vydávania skrípt** prostredníctvom elektronického publikovania.

3 Projekt sprístupnenia učebných textov v elektronickej forme

Nezastupiteľnú účasť na projektoch elektronického publikovania v akademickom prostredí majú akademické knižnice. Prečo práve ony? Knižnice sa značnou mierou podieľajú na tvorbe globálneho fondu elektronických publikácií. Významnú úlohu akademickej knižnice v oblasti publikovania zohráva jej agregačná funkcia spočívajúca v tom, že pre pracovníkov školy centrálnie zabezpečuje prístup k množine relevantných informačných zdrojov. V tomto je postavenie knižníc ako jedného z kľúčových aktérov na scéne odborného publikovania mimoriadne dôležité [2].

Ciele, nároky a efekty projektu:

- rýchlosť prenosu poznatkov a informácií v publikáciách
- okamžitá interaktívnosť autor – používateľ
- prístupnosť študentov k študijnej literatúre bez limitu počtu kusov na počet študentov
- zníženie finančných nárokov na vydavateľskú činnosť o výrobné náklady spojené s tvorbou skrípt, ktoré v súčasnosti predstavujú 50% - 70% podiel na nákladoch edičnej činnosti fakulty
- zabezpečenie všetkých formálnych i obsahových atribútov pre elektronickú publikáciu tak, ako keby vyšla v tlačenej forme
- rozšírenie možnosti odborníkov akademického prostredia publikovať
- zužitkúva sa fakt, že publikácie pripravené na tlač sú vlastne už predpripravené v elektronickej podobe
- elektronické dokumenty predstavujú neobmedzený priestor a s tým súvisí i nelimitovaný rozsah zverejňovaných textov
- eliminuje problém skladovania dokumentov
- prezentačný význam fakulty.

Etapy riešenia projektu:

- **analýza súčasného stavu zabezpečenia študentov študijnou literatúrou**
 - jednoznačne potvrdila nedostatok študijnej literatúry

- závery analýzy vyšpecifikovali množinu najfrekvencovanejších (najvyužívanějších) titulov pre študijné programy v jednotlivých ročníkoch
- zdokumentovala sa časová a finančná náročnosť vydávania učebných textov v klasickej forme
- vyhodnotili sa výhody (i nevýhody) a efekty elektronického publikovania
- **legislatívny rámec digitalizácie učebných textov**
 - bolo potrebné nájsť legislatívne priechodné prostredie v súlade so všetkými zákonnými nariadeniami, aby neprišlo k porušeniu nielen autorských práv, ale i knižničného zákona, rešpektujúc všetky nariadenia v živote vysokej školy
- **vytvorenie databázového prostredia**
 - zabezpečenie prístupu študentov k elektronickým publikáciám v akademickom informačnom systéme
 - zabezpečenie navigácie a archivovania zdrojov a používateľov
- **digitalizácia učebných textov a tvorba elektronických publikácií**
 - digitalizácia existujúcich učebných textov do formátu pdf
 - zabezpečenie písomného súhlasu autorov s digitalizáciou ich diel
 - tvorba nových učebných textov v elektronickej podobe schválená edičnou komisiou a vedením fakulty a odsúhlasená Vedeckou radou MtF STU
- **priestorové a technické vybavenie**
 - úprava priestorov na pavilónoch fakulty tak, aby sa zabezpečila prístupnosť a bezpečnosť zariadení – vytvorenie tzv. PCpool(-ov)
 - tieto pracoviská sledujú i funkciu public relations fakulty
 - elektronické skriptá na MtF STU fungujú na platforme Akademického informačného systému (AIS), ktorý je integrovaný na celej STU. V rámci AIS je všeobecne prístupná aplikácia „Dokumentový server“, kde sa môžu sprístupňovať rôzne materiály, prípadne sa cez dokumentový server môžu študenti dostať k dôležitým odkazom a podobne. Po dohode s tvorcami AIS (Mendelejova univerzita, Brno) bola v dokumentovom serveri vytvorená zložka (adresár) „Skriptá“, do ktorej majú prístup všetci aktívni študenti (a tiež zamestnanci) fakulty. Prístup automaticky vznikne po nastúpení študenta na fakultu a rovnako automaticky je prístup zrušený po (ne)úspešnom ukončení štúdia.
 - do adresára nahráva skriptá vo formáte pdf jedna poverená osoba, ktorá má na daný adresár práva zápisu i mazania. Študenti majú právo iba na prezeranie dokumentov. Systém ponúka fulltextové vyhľadávanie v názvoch skript, t.z. že sa medzi skriptami dá vyhľadávať ľubovoľne, či

už podľa časti mena autora, časti názvu publikácie, prípadne podľa slova vyskytujúceho sa v názve.

- výhodou tohto riešenia je, že celá údržba sa uskutočňuje automaticky a že skriptá sú dostupné len našim študentom a zamestnancom. Keďže AIS funguje ako klasická webová stránka, skriptá sú dostupné kdekoľvek na svete a používatelia nie sú nútení pamätať si ďalšie heslo do prípadného separátneho systému e-skript.
- **prevádzka, aktualizácia a údržba**
 - možnosť prístupu k elektronickým učebným textom na celú dobu štúdia všetkým študentom MtF vo všetkých formách štúdia
 - registrácia študenta na základe stanovených podmienok
 - každé prehliadanie úplneho textu sa bude sledovať počítadlom, ktoré sa vykazuje ako výpožička elektronického dokumentu zo špecializovaného knižničného fondu (v roku 2007 to bolo na Materiálovotechnologickej fakulte STU vyše 185.000 výpožičiek týchto dokumentov)
 - fond elektronických dokumentov bude aktualizovaný okamžite po odovzdaní textu po jazykovej úprave
 - zabezpečenie správy a údržby databázového systému a webserveru.

Záver

Úspešnosť celého projektu bola podmienená nielen aktivitou všetkých zúčastnených aktérov, t.z. vedenie fakulty, akademická knižnica a Centrum výpočtovej a informačnej techniky, ale najmä spokojnosťou jej používateľov – študentov MtF STU. Tento projekt vyplýva z rozširovania služieb poskytovaných akademickou knižnicou v rámci celkovej koncepcie STU v oblasti tvorby virtuálnej knižnice v prostredí Internetu s využitím služieb www. Ide o koncepčné rozhodnutie vedenia fakulty na základe vyselektovaných a spracovaných informácií ako výsledok informačného manažmentu akademickej knižnice.

5. Literatúra

1. REŠETOVÁ, Kvetoslava. Východiská informačného manažmentu akademických knižníc. In *Ikaros* [online]. 2004 [cit. 2005-05-03]. Dostupné na internete: <<http://ikaros.cz/Clanek.asp.htm>>. ISSN 1212-5075
2. ŠUŠOL, Jaroslav. *Elektronická komunikácia vo vede*. Bratislava : Centrum VTI SR, 2003. 155 s. ISBN 80-85165-88-0
3. ŠUŠOL, Jaroslav. Postoje autorov k publikovaniu v elektronických zdrojoch. In *Knižnica* , 2003, roč. 4, č. 9, s. 411 – 418. ISSN 1335-7026

Lektoroval: Jaroslav Šušol, doc. PhDr. PhD.

Kontaktná adresa:

Kvetoslava Rešetová, PhDr., PhD.

Odbor poznatkového manažmentu, Materiálovotechnologická fakulta STU, Paulínska 16, 917 24 Trnava, SR, tel/fax:+421/33/5521007, e-mail: kvetoslava.resetova@stuba.sk